

Гула Н. Л. Выявление подразделениями ГСБЭП преступлений, совершаемых в сфере целевых специализированных государственных фондов

Рассматриваются вопросы относительно организации оперативного поиска признаков преступлений в сфере целевых специализированных государственных фондов.

Ключевые слова: выявление преступлений, поисковая деятельность, оперативный поиск, поисковые признаки.

Hula N. L. Detection of crimes by the departments of defence of economy from criminal encroachment committed in the field of specialized state funds

Questions in relation to organization of operative search of signs of crimes in the field of the specialized state funds are examined.

Key words: detection of crimes, search activity, operative search, searching signs.

Стаття надійшла 11 липня 2013 р.

УДК 343.85

Р. М. Дмитрів

**ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ
ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОТИДІЇ
ЗАКОННИЙ ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Здійснено аналіз поняття типової слідчої ситуації, а також категорії завдання досудового розслідування. На підставі цього виокремлено типові слідчі ситуації під час розслідування протидії законній господарській діяльності, що виникають на початковому етапі провадження, їх змістове наповнення.

Ключові слова: слідча ситуація, початковий етап розслідування, протидія законній господарській діяльності.

Постановка проблеми. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень (далі – злочинів) виникають об'єктивні умови, які визначають потребу вибору напряму його провадження. Встановлення умов, що утворюють обстановку, у якій діє суб'єкт провадження, дозволяє визначити завдання, що потребують вирішення, обрати види процесуальних та організаційних дій, тактику і послідовність їх виконання для досягнення мети кримінального провадження.

Найскладніші для вирішення умови, які виникають на початковому етапі провадження досудового розслідування з огляду на дефіцит даних про обставини вчинення злочину, особу, яка його вчинила, тощо.

Розробка системи методичних рекомендацій традиційно здійснюється щодо конкретної слідчої ситуації або певної їх групи. Тому важливо окреслити коло типових слідчих ситуацій, які найчастіше виникають під час розслідування протидії господарській діяльності, зокрема на початкову його етапі.

Стан дослідження. Результати досліджень слідчої ситуації викладені в наукових працях провідних українських і російських учених: О. В. Батюка, В. П. Бахіна, Р. С. Белкіна, С. В. Веліканов, І. А. Возгріна, Т. С. Волчецької, І. Ф. Герасимова, Л. Я. Драпкіна, О. Н. Колесніченка, В. Е. Коновалової, В. Г. Лукашевича, Г. А. Матусовського, М. В. Салтевського, В. Ю. Шепітька та ін.

Питання окремої методики розслідування протидії законній господарській діяльності за умов дії нового КПК України комплексно не досліджувалось. Отже, і питання слідчих ситуацій, що виникають під час розслідування злочинів цього виду, актуальні і потребують окремого розроблення.

Виклад основних положень. Основним завданням розслідування є пошук злочинця або розшук установленого, в іншому – збирання додаткових фактичних даних, що викривають уже затриманого злочинця, повідомлення йому про підозру, ухвалення остаточних рішень.

До основних (типових) завдань, які вирішуються слідчим під час розслідування злочинів, передбачених ст. 206 КК України, слід віднести: 1) встановлення усіх співучасників і причетних до вчинення кримінального провадження; 2) формування системи доказів щодо повідомлення особи (особам) про підозру у вчиненні злочину (встановлення злочинної діяльності особи в повному обсязі); 3) забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочинцем; 4) збір інформації про особу підозрюваного.

У зв'язку з цим необхідно звернутися до поняття слідчої ситуації, її класифікації і виділити види, значущі для викриття особи, що вчинила злочин у сфері господарської діяльності.

Аналіз криміналістичної літератури доводить, що вчені-криміналісти виокремлюють різні ситуації, які виникають під час провадження, на різних його етапах, під час проведення окремих слідчих дій.

До цих пір серед них немає єдиної думки з приводу визначення слідчої ситуації та її змісту. В цілому всі визначення можна умовно розділити на дві групи. Деякі вчені (Р. С. Белкін) вважають ситуації сукупністю умов, інші (Т. С. Волчецкая, С. А. Шейфер) - сукупністю фактичних даних, що визначають дію.

У вирішенні цієї дилеми ми дотримуємося точки зору В. І. Комісарова. Повністю погоджуючись з думкою вченого, вважаємо, що правильніше розглядати слідчу ситуацію в двох аспектах: як учення про динамічну систему взаємопов'язаних елементів (умови, обставини, характер інформації, об'єкти і взаємини учасників досудового слідства та ін.) [1, с. 96–98].

У криміналістичній літературі теоретичній розробці проблемного питання слідчої ситуації упродовж тривалого часу приділяється значна увага науковців. Розвиток їх ідей продовжується і зараз, вони активно використовуються під час розробки нових методик розслідування, криміналістичної ситуалогії [2]. Останнім часом в Україні значна кількість наукових робіт різних рівнів присвячена саме типовим слідчим ситуаціям щодо окремих видів злочинів [3, с. 170–177; 4, с. 81–185; 5, с. 20–26]. Таке положення доводить актуальність розробки саме цього питання в досліджуваній категорії злочинів.

Великий тлумачний словник сучасної української мови тлумачить загальне визначення ситуації як сукупність умов та обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей, положення, стан («ситуаційний» – такий, що стосується певної ситуації) [6, с. 1125]. Криміналістичне тлумачення цього поняття охоплює зв'язки події злочину, з приводу якої відбувається розслідування, з власне процесом розслідування та його завданнями; умов, у яких цей процес триває, з місцем та роллю у ньому слідчого [7, с. 110].

О. Н. Колесніченко визначав цю категорію як певний стан у розслідуванні злочинів, що характеризується наявністю доказів, інформаційного матеріалу та пов'язаними ним конкретними завданнями щодо його збирання й перевірки [8, с. 11].

Викладене дозволяє визначити слідчу ситуацію як сукупність сформованих на певному етапі умов – стану й обстановки - розслідування, сприйнятих, оцінюваних і використовуваних слідчим для вирішення тактичних завдань і досягнення загальних (стратегічних) цілей розслідування.

Як слушно зазначає А. В. Іщенко, вивчення питання слідчої ситуації як криміналістичної категорії має теоретичне та прикладне зна-

чення. Теоретичне значення розроблення цієї проблеми в загальному полягає в об'єктивній необхідності конкретизації змісту та поняття цієї наукової категорії. Його практичне значення в тому, що визначення змісту слідчих ситуацій, їх класифікація, аналіз і оцінка дають можливість об'єктивно обґрунтувати вибір варіантів методики розслідування, які найбільшою мірою відповідали б обставинам і завданням розслідування на певному етапі [9, с. 57].

В. Ю. Шепітько зазначає про динамічний характер слідчої ситуації. На неї впливають різні фактори, у результаті яких можуть відбуватися зміни. Залежно від обсягу доказової інформації, формуються сприятливі або несприятливі ситуації [10, с. 204]. Різноманітність класифікацій слідчих ситуацій та широкий спектр їх видів свідчать про складність об'єкта вивчення та відображають його роль і місце в процесі розслідування.

Інформативну основу для типізації слідчих ситуацій вихідного і початкового етапів розслідування становлять предмет доказування, окреслений ознаками складу цього злочину, та відомості, що входять до його криміналістичної характеристики [11, с. 171].

На думку М. К. Камінського, слід вирізняти інформаційно-визначені й інформаційно-невизначені ситуації. Водночас під інформацією, що становить зміст слідчої ситуації, автор розуміє всю сукупність відомостей, що є у слідчого. Цю інформаційну базу в літературі позначають термінами «вихідні дані» або «наявні дані». Вважаємо, що ситуація є інформаційно визначеною, якщо на початку розслідування є дані про подію злочину, включаючи відомості про особу злочинця. Якщо відомий лише факт злочину, то маємо слідчу ситуацію другого типу [12, с. 19].

Аналіз ситуаційних особливостей виникнення інформації про подію злочину та особу злочинця дозволив А. Д. Трубочову розподілити увесь масив злочинів на дві великі групи: що відображаються в документації суб'єктів господарювання; що відображаються в обстановці місця події, предметах навколишнього світу [13, с. 68–69]. Як видається, запропонований підхід загалом відповідає прийнятому на практиці розподілу злочинів на «економічні» й «загальнокримінальні». З урахуванням цих ознак, виявляється специфіка слідоутворення в кожній із зазначених груп злочинів, різняться відповідні прийоми їх виявлення та розслідування.

Зазначимо, що розподіл слідчих ситуацій пов'язаний не лише з обсягом, а й з характером джерел початкової інформації про злочин на

початковому етапі розслідування. У зв'язку з цим ми вирізняємо чотири типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування кримінально-протиправної протидії законній господарській діяльності.

Ситуація 1. Відомості про злочин внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинені злочин або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про нього.

Така ситуація може виявитись несприятливою у разі, коли обізнаність про внесення відомостей про злочин до ЄРДР причетних осіб може їм дати можливість з випередженням впливати на джерела доказової інформації. Пам'ятаючи про це, слідчий повинен якомога оперативніше реагувати на відповідні заяви про «перешкоджання» та взяти усіх заходів для отримання достатньої доказової інформації на підтвердження факту злочину, передбаченого ст. 213 КК України. Проте, варто зазначити, що у більшості випадків кримінальні провадження в умовах цієї ситуації були закінчені складанням обвинувального акта (94% досліджених матеріалів провадження).

У кримінальних провадженнях у формі приватного обвинувачення – про протидію законній господарській діяльності без обтяжуючих обставин (ч. 1 ст. 206 КК України), отримавши заяву потерпілого (або його законного представника), слідчий, прокурор зобов'язані внести відповідні відомості до ЄРДР і розпочати розслідування.

Визначальним для таких кримінальних проваджень є положення ч. 4 ст. 22 КПК про те, що у випадках, передбачених КПК, повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину може здійснюватися (крім самого прокурора) слідчим за погодженням із прокурором. На відміну від КПК України 1960 року, який у справах приватного обвинувачення передбачав скаргу потерпілого як процесуальний документ, в якому формулювалося обвинувачення (статті 251, 297), КПК 2012 р. заяву потерпілого про злочин передбачає лише як законний привід для початку досудового розслідування, а з процесуальних документів, які містять формулювання відповідно підозри і обвинувачення, передбачає лише загальні для кримінального провадження письмове повідомлення про підозру (ст. 277) та обвинувальний акт (ст. 291).

Пленум ВСУ у постанові № 13 від 2 липня 2004 р. «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» рекомендував судам якомога ширше використовувати у справах приватного обвинувачення інститут примирення потерпілого з обвинуваченим (підсудним) і підтримувати діяльність тих

громадських організацій, які ставлять за мету досягнення такого примирення до судового розгляду справи, повідомляти осіб, що вчинили злочин, про наявність у районі (місті) таких організацій, надавати останнім відповідну інформацію (п. 25).

Слідчий, прокурор зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення. На наш погляд, з точки зору тактики, роз'яснення цієї процесуальної новели підозрюваному може сприяти викриттю незаконної протидії законній господарській діяльності, активізувати «співпрацю» сторони захисту та обвинувачення у досудовому провадженні.

Ситуація 2. Відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів ОРД.

Відомості про злочин у цих випадках вносяться до ЄРДР за матеріалами, зібраними працівниками оперативних служб (МВС, СБУ, органом, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства) під час оперативно-розшукових заходів, вжитих на підставі: повідомлень суб'єктів господарювання (фінансових установ) про виявлені випадки протидії їх законній господарській діяльності; заяв громадян про ці факти; результатів планових і позапланових оперативно-розшукових заходів під час оперативного обслуговування об'єктів фінансової системи. Вихідні дані в цьому разі характеризуються значним обсягом накопиченої оперативної та процесуальної інформації про обставини злочину, зокрема про винних осіб, спосіб його вчинення.

З точки зору перспектив розслідування ця ситуація найсприятливіша, оскільки негласний характер перевірки дає змогу виявити широке коло обставин кримінально протиправної протидії законній господарській діяльності, а також припускає здійснення добре запланованого, несподіваного для злочинців, одночасного вжиття серії оперативних заходів, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. У таких випадках матеріали перевірки, зібрані оперативними працівниками, попередньо обговорюються зі слідчими та спеціалістами-податківцями, що дозволяє розробити узгоджений план слідчо-оперативних заходів. Успіх реалізації результатів ужитих заходів залежить насамперед від узгодженості й налагодженої взаємодії всіх учасників реалізації матеріалів: оперативних працівників, слідчих, експертів.

Ситуація 3. Відомості про злочин унесено до ЄРДР на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення спеціальних перевірок або з інших гласних джерел.

Особливістю цієї ситуації є те, що вихідна інформація зібрана внаслідок проведення гласних перевірочних заходів і міститься в матеріалах: документальної перевірки (податкової, банківської, ревізійної, в порядку митного контролю та ін.), під час якої виявлено ознаки злочину; внутрішнього службового розслідування чи документальної ревізії (перевірки), проведених суб'єктом господарювання (фінансовою установою, державним органом чи громадською організацією); судового розгляду позовів у порядку господарського судочинства, оприлюднених у пресі або інших офіційних джерелах.

Основними чинниками, що негативно впливають на розслідування у цій ситуації, є: відсутність раптовості, тобто суб'єкти злочину та зацікавлені особи, як правило, мають інформацію про об'єкти перевірки та виявлені факти порушень; значний розрив у часі з моменту вчинення кримінального провадження до його виявлення правоохоронними органами, що дозволяє злочинцям вжити заходів із учинення протидії, маскування слідів (46,5% від кількості вивчених кримінальних справ порушували не раніше шести місяців з моменту вчинення злочину).

Ситуація 4. Відомості про злочин унесено до ЄРДР під час розслідування інших протиправних діянь.

Практика діяльності правоохоронних органів свідчить, що ознаки протидії законній господарській діяльності можуть бути виявлені під час розслідування службових злочинів (ст.ст. 364, 365 КК України). Зазначене може бути результатом здійснення документальних перевірок, слідчо-оперативних заходів, що визначає специфіку конкретної ситуації та впливає на обсяг і послідовність подальших дій.

Висновок. На початковому етапі кримінального провадження щодо вчинення протидії законній господарській діяльності, з огляду на завдання розслідування, пропонуємо виокремити такі типові слідчі ситуації: відомості про злочин внесено до ЄРДР за результатами розгляду заяви, повідомлення про вчинене злочину або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення; відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів ОРД; відомості про злочин внесено до ЄРДР на підставі матеріалів, зібраних за результатами проведення спеціальних перевірок або з інших гласних джерел; відомості про злочин унесено до ЄРДР під час розслідування інших протиправних діянь.

---

1. Комиссаров В. И. Теоретические проблемы следственной тактики / В. И. Комиссаров. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 156 с.

2. Волчечкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия: монография / Т. С. Волчечкая, Н. П. Яблоков. – Калининград: Калининград. ун-т, 1997. – 248 с.
3. Журавель В. Слідчі ситуації в методиці розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом / В. Журавель, С. Великанов // Вісник Академії правових наук України. – 2004. – № 4. – С. 170–177.
4. Синчук В. Типові слідчі ситуації в методиці розслідування вбивств / В. Синчук // Вісник Академії правових наук України. – 2002. – № 2 (29). – С. 181–185.
5. Тарасенко О. І. Типові слідчі ситуації та програми розслідування бандитизму / О. І. Тарасенко // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005. – Вип. 31. – С. 20–26.
6. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ Перун, 2003. – 1440 с.
7. Образцов В. А. Понятие и криминалистическое значение следственных ситуаций / В. А. Образцов, В. Г. Танасевич // Советское государство и право. – 1979. – № 8. – С. 113–114.
8. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений: автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. Н. Колесниченко. – Х., 1967. – 38 с.
9. Іщенко А. Проблема слідчих ситуацій, як складова навчального курсу криміналістики / А. Іщенко, Г. Щербаков // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2003. – № 2. – С. 57–63.
10. Шепитько В. Ю. Теория криминалистической тактики: монография / В. Ю. Шепитько. – Х.: Гриф, 2002. – 349 с.
11. Журавель В. Слідчі ситуації в методиці розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом / В. Журавель, С. Великанов // Вісник Академії правових наук України. – 2004. – № 4. – С. 170–177.
12. Каминский М. К. Расследование хищений государственного и общественного имущества, совершенных путем присвоения, растраты, злоупотребления служебным положением: лекция / М. К. Каминский. – Горький, 1978. – 24 с.
13. Трубачев А. Д. Следственные ситуации в раскрытии отдельных видов преступлений / А. Д. Трубачев // Научные труды Свердловского юридического института. – 1975. – Вип. 41. – С. 68–77.
14. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія / К. О. Чаплинський. – Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т. внут. справ, 2006. – 308 с.
15. Лукьянчиков Е. Д. Фактор внезапности при производстве неотложных действий по обеспечению возмещения материального ущерба / Е. Д. Лукьянчиков, В. С. Кузьмичев // Пути совершенствования деятельности аппаратов органов внутренних дел. – Ташкент, 1987. – С. 87–91.

Дмытрив Р. М. Типичные следственные ситуации начального этапа расследования противодействия законной хозяйственной деятельности

Проведено анализ понятия «типичная следственная ситуация», а также категории задания досудебного расследования. На этом основании выделены типичные следственные ситуации во время расследования противодействия законной хозяйственной деятельности, что возникают на начальном этапе производства, их смысловое наполнение.

Ключевые слова: следственная ситуация, начальный этап расследования, противодействие законной хозяйственной деятельности.

Dmytriv R. M. Typical investigative situations of the initial investigation stage of legal economic activity counteraction

The analyses of the concept of a typical investigative situation as well as the categories of pre-trial investigation tasks are conducted in the article. On this basis, typical investigative situations during investigation of counteraction to legal economic activity arising on the initial stage of the proceedings, their contents are distinguished.

Key words: investigative situation, initial stage of investigation, counteraction to legal economic activity.

Стаття надійшла 13 вересня 2013 р.

УДК 343.985: 343.347.1 (477)

І. П. Жига

ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРОТИДІЇ ВВЕДЕННЮ В ОБІГ НА РИНОК УКРАЇНИ НЕБЕЗПЕЧНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

Розглядаються законодавчі акти, які становлять правову основу безпечного обігу на ринку України продовольчої продукції.

Ключові слова: забезпечення, правове забезпечення, безпечна продукція, заходи забезпечення.

Постановка проблеми. Зміцнення продовольчої безпеки в умовах сучасного світу, який глобалізується і характеризується низкою нових викликів, зокрема екологічного характеру, щораз актуальніший. Що стосується України, то тут розпочато процес становлення системи державного регулювання продовольчої безпеки і поки що він не охоп-